

EXPOSICIÓ del 17 de març al 23 d'abril 2010
Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison
Sant Pere més baix, 7, 2a planta · 08003 Barcelona

Índex

D'Institut a Centre de Cultura de Dones.

1910 – 2010. Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona

1. Informació general	3
2. Breu resum	5
3. L'exposició	7
4. Comissariat	11
5. Llistat d'obres exhibides	12
6. Activitats complementàries	15

1. Informació general

D'Institut a Centre de Cultura de Dones.

1910 – 2010. Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona

EXPOSICIÓ:

D'INSTITUT A CENTRE DE CULTURA DE DONES. 1910-2010. Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

quista

COMISSARIAT:

Isabel Segura Soriano. Historiadora i professora de història de dones a l'Institut Interuniversitari de Dones i Gènere, a la Universitat Politècnica de Catalunya i l'Escola Massana. A banda de la publicació de llibres i articles especialitzats en història des d'una perspectiva de gènere, ha comissariat diverses exposicions amb el mateix fil temàtic tant a Barcelona com a La Havana.

BREU SOBRE L'EXPOSICIÓ:

Amb motiu del Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, el *Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison* ens apropa a un recorregut des de la creació de la Biblioteca Popular al 1909 fins l'actualitat. Essent la seva fundació pionera en l'apropament de la dona a la cultura i a la formació professional, l'Institut passà per diverses etapes fins que al 1999 el moviment feminista el va recuperar per revifar el seu esperit inicial i per realitzar una adaptació als nous temps.

Aquestes fases es veuen reflectides a l'exposició a través d'un recull de fotografies provinents de diversos fons com ara l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, l'Arxiu de la Biblioteca Francesca Bonnemaison o l'Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

PRODUCCIÓ:

Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison amb el suport del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, l'Institut Català de les Dones, l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, la Regidoria de Dona i Drets Civils i la Secretaria de Joventut.

L'exposició romandrà oberta del 17 de març al 30 d'abril

Horari de visites:

De dilluns a divendres d'11 a 14 hores i de 17 a 20 hores.

Dissabtes d'11 a 14 hores.

Per concertar visites guiades, podeu adreçar-vos al tlf. 93 268 42 18 per reserves:

Dijous i dissabtes d'11.00 a 13.00. Dimecres tarda de 18.00 a 20.00.

Grups de màxim de 20 persones

Durada de 25'; amb cinc minuts de descans entre visites, pendent de realitzar un total de 4 visites.

Per més informació:

Eva Sánchez

Responsable de Comunicació

Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison

Sant Pere més baix, 7 2a planta ▪ 08003 Barcelona

Tel. 93 268 42 18 ▪ Fax 93 315 14 32

comunicacio@bonnemaison-ccd.org

---

2. Breu resum

D'Institut a Centre de Cultura de Dones.

1910 – 2010. Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona

Amb motiu del Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, el *Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison* ens apropa a un recorregut des de la creació de la Biblioteca Popular al 1909 fins l'actualitat. Essent la seva fundació pionera en l'aproximament de la dona a la cultura i a la formació professional dins d'una gran diversitat d'ensenyaments, l'Institut passà per diverses etapes fins que al 1999 el moviment feminista el va recuperar per revifar el seu esperit inicial i per realitzar una adaptació als nous temps.

Cal destacar l'exclusivitat de l'Institut com a primer introductor d'ensenyaments a la dona en àrees com ara la fotografia i la delineació amb l'objectiu de "treure de la llar la dona jove reclosa a casa". El seu objectiu principal es convertí en portar a la dona a l'oficina i al taller.

La proposta es reflectí en números: des del 1922 les dones van començar a inscriure's al centre fins arribar a 30.000 alumnes. Tot i així la polèmica estava servida convertint-se el centre del debat en l'abandonament de les dones "del goig de la vida familiar". Francesca Bonnemaison, fundadora i homenatjada amb el nom de tot l'edifici (inclosa la Biblioteca de la Diputació de la Barcelona), va haver de declarar que les dones podien treballar a domicili sempre i quan estiguessin remunerades.

Al 1996 i després de l'aturada significativa fruit de la cessió de l'edifici per part de la dictadura a la Secció Femenina de la Falange, es celebren les jornades "20 anys de feminisme a Catalunya", on la recuperació de l'espai ja formava part molt rellevant del seu programa. El 1999 comencen les reivindicacions públiques i es duu a terme la primera assemblea. Finalment el 13 de maig de 2003 es signa el conveni per mitjà del qual la Diputació de Barcelona tornà l'edifici a les dones per tal de retornar als seus objectius inicials.

El **Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison** avui acull a quasi 8000 persones per any, les quals participen en conferències, debats, tertúlies, espectacles, cursos, tallers i exposicions. El seu funcionament és participatiu, i està obert a totes les dones que vulguin ser sòcies. Les assemblees de sòcies són el màxim òrgan de decisió, i les comissions i la Junta gestionen el programa d'activitats, a la vegada que hi ha grups de treball que fan propostes d'actuacions.

Les activitats s'enfoquen des de la perspectiva feminista i abasten, entre d'altres, els següents àrees temàtiques: formació, recerca i creació interdisciplinàries, produccions feministes de la cultura visual (arts visuals, vídeos i exposicions), arts escèniques (experimentació i creació de cultura de dones, teatre, dansa, música i espectacles), tecnologies per a una pràctica crítica i transformadora (multimèdia, vídeo i música)... En definitiva, és un centre de dones per a dones en construcció.

Aquestes fases es veuen reflectides a l'exposició a través d'un recull de fotografies provinents de diversos fons com ara l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, l'Arxiu de la Biblioteca Francesca Bonnemaison o l'Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

3. L'exposició

D'Institut a Centre de Cultura de Dones.

1910 – 2010. Centenari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona

La mostra està formada per un recull d'imatges i material d'arxiu sobre la trajectòria i història de 100 anys de creació d'un espai cultural de dones, l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

L'exposició proposa un recorregut que abraça des de que es posa en marxa al 1909 la primera Biblioteca Pública de Dones d'Europa, situada als claustres superiors de Santa Anna; passant per la creació de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, ubicat a la Casa de la Misericòrdia, un any més tard; a la creació d'un espai propi, al 1922, situat al C/ St. Pere més baix, 7; fins arribar als nostres dies, com a Centre de Cultura de Dones, del que ara, tot just, celebràvem el V Aniversari.

L'objectiu de la Isabel Segura Soriano ha estat des d'un bon principi fer una selecció acurada i respectuosa de totes aquelles imatges provinents de diferents arxius que reflecteixen tot allò que ha significat l'Institut des de la seva creació fins el present.

Primer grup d'associades a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
Primer grupo de socias del Instituto de Cultura y Biblioteca Popular de la Mujer.
Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

La consciència de la necessitat d'un espai propi per la dona ha estat el pilar bàsic de tota la història del centre per tal de no limitar-se al dret a la igualtat, sinó perquè sigui possible la llibertat i

l'autonomia per pensar i innovar des d'altres mirades. Tot i així, l'espai ha anat canviant. Una mostra fidel és la selecció d'imatges que es poden veure a l'exposició.

L'objectiu principal de la primera etapa de la mostra és apropar-nos a l'activitat pionera del centre en quant a la mobilització de la dona de l'àmbit privat al públic. D'aquesta manera podem trobar imatges de la Biblioteca i de les activitats i cursos que oferien. En quant al lloc de lectura i tenint la seu als claustres superiors de la parròquia de Santa Anna, la seva tasca s'inicià amb un centenar de llibres i un donatiu de cinc-centes pessetes. Atesa la seva gran acollida es va haver de fer un trasllat fins a la Casa de la Misericòrdia del Carrer d'Elisabets. La Biblioteca es proposava oferir a les obreres uns coneixements científics, artístics i manuals, per al foment del seu benestar moral i material. També fomentava la lectura en altres idiomes que no fossin el castellà i el català com ara l'anglès, el francès i l'italià. La fusió dels tres tipus de coneixements és el que farà de la Biblioteca d'aleshores i futur Institut de Cultura una institució excepcional en l'oferta cultural adreçada a les dones de la ciutat durant les primeres dècades del segle XX.

Alumnes a la classe de gimnàstica impartida pel professor Mr. Laugrair du Feu, febrer del 1912.

Alumnas en la clase de gimnasia impartida por el profesor Mr. Laugrair du Feu, febrero de 1912.

Fotògraf: Frederic Ballell. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

La formació a l'Institut volia assolir dos objectius principals. Per una banda donar a la dona una base de cultura científica i artística que fos garantia de perfecció en el seu treball i que la possibilités per a lluitar amb èxit en l'exercici de la seva

carrera professional en condicions de seguretat. En segon terme es proposava preparar-la, mitjançant una cultura general intensa. D'aquesta manera les grans àrees de formació de l'Institut eren el preparatori de gramàtica i aritmètica, la gimnàstica, geografia, idiomes, comerç, càlcul mercantil i dactilografia. En quant a la bran professional els cursos s'enfocaven cap al brodat, les flors artificials i la perruqueria.

L'exposició no pot oblidar l'aturada que representà el franquisme. La primera visita de Pilar Primo de Rivera al 1939 marca una nova època en la qual la Falange es va mostrar molt interessada en l'Institut i no només en qüestions de patrocini tal i com havien anunciat. L'any 1941 es va signar l'escriptura de cessió de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, davant el notari de Barcelona Guillermo Alcover Sureda. Imposicions a l'hora de la cessió, la imposició de nou professorat i poc marge de manobre per part de la gerència del centre van marcar aquesta fita.

Visita de Pilar Primo de Rivera, a l'Institut de la Mujer.
Visita de Pilar Primo de Rivera al Instituto de la Mujer.
Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Les fotografies exposades mostren com el 1995 marca un punt d'inflexió de gran rellevància. Sabedor de l'abandonament de l'Institut del Teatre de l'antiga seu de l'Institut de Cultura, el moviment feminista comença la reivindicació de l'espai per tal de convertir-lo en centre de cultura de dones. Les noves línies de lectura del Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison que es volia obrir es plantejaven dins d'una relectura del concepte de cultura, com espai de trobada, intercanvi i creació, on es poguessin aplegar les aportacions que en el terreny de la cultura havien aportat i aportaven les dones en tots els àmbits de la creació. L'espai havia de permetre les condicions per vertebrar i expandir les produccions culturals femenines, tot superant la dinàmica que havia fet que les expressions i les produccions de les dones haguessin estat històricament amagades, tergiversades, inadvertides o simplement capitalitzades per altres.

Públic a la conferència de Laura Mulvey, juny del 2004.
Público en la conferencia de Laura Mulvey, junio de 2004.
Foto: Amada Santos.

Primera activitat al Centre, 2 de febrer de 2004.
Primera actividad en el Centro, 2 de febrero de 2004.
Foto: Amada Santos.

Finalment, al maig de 2003 l'Associació Promotora del Centre de Cultura de Dones va signar un conveni amb la Diputació de Barcelona per la cessió d'ús de dues plantes de l'edifici durant un període de deu anys, prorrogables per instal·lar-hi el Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison. Així, la voluntat de Francesca Bonnemaison trobà correspondència, després de més de mig segle, amb el moviment de dones de Barcelona que reclamen la reocupació d'aquest espai autònom.

El dia 24 de febrer del 2004 es va inaugurar formalment l'Espai Francesca Bonnemaison, al mateix lloc on l'any 1923 s'havia construït l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona. L'Espai Francesca Bonnemaison, l'Escola de la Dona, el Servei de Promoció de Polítiques d'Igualtat Dona-Home i el Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison.

4. Comissariat **Isabel Segura Soriano**

Historiadora i professora de Història de Dones a l'Institut Interuniversitari de Dones i Gènere, a la Universitat Politècnica de Catalunya i l'Escola Massana també ha exercit com a directora editorial a LaSal o a Edicions de l'Eixample.

Entre els seus llibres publicats trobem *Romances de señoras. Selección de romances de ciego relativos a la vida, costumbres y propiedades atribuidas a las señoras mujeres*, *Guia de dones de Barcelona*, *Itineraris de les dones de Sant Martí*, *Dones de L'Hospitalet. Itineraris històrics*, *Dones de Ciutat Vella*, *Els feminismos de feminal* o *Dones d'Horta-Guinardó*.

En quant a la seva activitat com a comissària d'exposicions destaquem *50è aniversari del dret de vot de les dones*, *Les dones i la ciutat de Barcelona*, *Dones de l'Hospitalet. Itineraris històrics*, *Les dones a l'Ajuntament de Barcelona*, *Feminal*, 20 anys de feminisme i *Des del cos. Maria Mercè Marçal* al Palau Robert. A banda de Barcelona també ha desenvolupat la seva tasca com a comissària a la ciutat de La Havana, Cuba.

També ha dirigit projectes internacionals i locals com *Les dones i la ciutat*, juntament amb Anna Bofill i impulsat per la Fundació Maria Aurèlia Capmany i adscrit a la Direcció General V, de la Comunitat Europea o *El protagonisme de les dones en el moviments urbans*, Ajuntament de Barcelona., iniciat el 1998 i encara en curs.

De la mateixa manera cal destacar la seva tasca com a Directora del Pla d'Acció i Desenvolupament de les Polítiques de Dones, Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya 2004-2006.

Finalment ha format part de la Comissió Dona i Ciència del Consell Interuniversitari de Catalunya, 2005-2006, i ha estat nomenada representant de la Conselleria de Presidència de la Generalitat de Catalunya al desplegament de la Llei de Barris, 2004-2006.

5. Llistat d'obres exhibides

D'Institut a Centre de Cultura de Dones

- 1.- *Grup de lectores a la biblioteca de l'Institut, al carrer d'Elisabets, 12.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona
- 2.- *Primer grup d'associades a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 3.- *Classe de cuina a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, juny del 1915.* Frederic Ballell. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.
- 4.- *Alumnes al taller de brodats, 1912.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 5.- *Alumnes a la classe de gimnàstica impartida pel professor Mr. Laugrair du Feu, febrer del 1912.* Frederic Ballell. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.
- 6.- *Leonor Ferrer i les seves col·laboradores al taller de dibuix de la central de telefònica.* Feminal, número 87, juny de 1914.
- 7.- *Noies al laboratori de cuina.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 8.- *Grup de sòcies visiten les obres del futur casal, el setembre del 1918.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 9.- *Vista general dels primers treballs a la futura seu de l'Institut, al carrer de Sant Pere més baix, número 7, 1919.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 10.- *Obres al pati.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 11.- *Construcció del laboratori de cuina.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 12.- *Façana principal, al carrer de Sant Pere més Baix, número 7.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 13.- *Grup de sòcies, alumnes i professores al nou casal.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 14.- *Acte d'inauguració, 1922.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 15.- *Noies al laboratori de cuina.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 16.- *Pràctiques de les alumnes d'ensenyament secundari domèstic, al restaurant, gener del 1924.* Arxiu de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.
- 17.- *Consultores a la biblioteca de l'Institut.* Fotografia Ribera. Arxiu de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

18.- *Viatge a Mallorca, un dels actes de la celebració de les noces d'argent.* Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

19.- *Programa d'actes de celebració del 25è aniversari de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, 1934.* Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

20.- *Grup de dones al pati amb motiu de la celebració del 25è aniversari.* Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

21.- *Dinar de germanor amb motiu de la celebració del 25è aniversari de l'Institut, el dia 21 de juny del 1934.* Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

22.- *Claror, revista publicada per l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, a partir del mes de maig de 1935 fins al juny del 1936.* Arxiu Biblioteca Francesca Bonnemaison.

23.- *Visita de Pilar Primo de Rivera, a l'Institut de la Mujer. Pérez de Rozas.* Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

24.- *Manifestació reivindicativa del Centre de Cultura de Dones. 8 de març de 2002.* Arxiu Centre de Cultura de Dones.

25.- *Manifestació, 8 de març de 1998.* Amada Santos.

26.- *Primera activitat al Centre, 2 de febrer de 2004.* Amada Santos.

27.- *Acte reivindicatiu, 1998.* Amada Santos.

28.- *Espectacle poètic-visual, Gosadía, 2008.* Amada Santos.

29.- *Visitants exposició "Deposeu les Armes", 2005.* Amada Santos.

30.- *Assemblea de sòcies, març de 2006.* Amada Santos.

31.- *Públic a la conferència de Laura Mulvey, juny del 2004.* Amada Santos.

32.- *Públic a la xerrada de Dones x Dones, 2008.* Amada Santos.

33.- *Presentació del llibre, 2005.* Amada Santos.

34.- *Mostra de la Marxa Mundial, 2007.* Amada Santos.

35.- *Taller de Documental Creatiu, 2005.* Arxiu Centre de Cultura de Dones.

36.- *Enregistrament d'un documental, 2005.* Arxiu Centre de Cultura de Dones.

37.- *Dones d'E'Waso Ipola, 2005.* Amada Santos.

38.- *Sala de post-producció audiovisual, 2006.* Amada Santos.

39.- *Taller, 2009.* Amada Santos.

40.- *Dones de Matagalpa, 2009.* Arxiu Centre de Cultura de Dones.

41.- *Joana Bel, a l'Àgora Poètica, 2004.* Amada Santos.

42.- *Taller de creativitat, 2004.* Arxiu Centre de Cultura de Dones.

43.- *Assemblea de sòcies, 2006.* Amada Santos.

6. ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES
D'Institut a Centre de Cultura de Dones.

VISITES GUIADES

DATES I HORARI: Dijous i dissabtes d'11.00 a 13.00. Dimecres tarda de 18.00 a 20.00

ESPAI: Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison

ACTIVITAT: Grups de màxim de 20 persones i durada de 25'; amb cinc minuts de descans entre visites pendent de realitzar un total de 4 visites